

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های سیاسی

نشست پژوهشی؛

آبمیوه و کنسانتره صنعتی ایران، از تولید تا صادرات

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: نینا صالحی

■ چکیده مطالب

- بسیاری از مردم تصور می‌کنند، در آبمیوه صنعتی از مواد طبیعی استفاده نمی‌شود و فقط شامل اسانس، شکر و... است، در صورتی که این صنعت، طبق استانداردهای وزارت بهداشت که بسیار هم سختگیرانه است، تولید می‌کند و دقیقاً مواد به کار رفته در آن روی پاکت نوشته می‌شود.
- هم‌اکنون، ۲۷۰ تولیدکننده مستقیم و غیرمستقیم مجوز تولید و بازسازی آبمیوه را دارند. به دلیل مشکلات فراوان، تنها ۵۰ واحد فعال هستند، که از این تعداد، حدود ۳۰ واحد، به صورت فصلی و کارمزدی کار می‌کنند و مابقی هم از ظرفیت کامل استفاده نمی‌کنند
- برخی از آبمیوه‌های ایران، مثل انار، آلبالو، سیب اسیدی و انگور قرمز در دنیا منحصر به فرد هستند و مشتریان خود را دارند و می‌توانند مثل زعفران به صادرات استراتژیک تبدیل شوند در صورتی که هم‌اکنون به دومی صادر می‌شوند و پس از عوض شدن لیبل، مثلاً به فرانسه صادر می‌شود.
- کیفیت آبمیوه‌های ایرانی گاهی از استانداردهای جهانی هم بالاتر است و بهترین معیار آن آزمایشاتی است که در کشورهای مقصد انجام می‌شود، چون گاهی حتی آزمایش ژنتیکی میوه هم انجام می‌دهند.
- در سال، حدود ۱۴۰ هزار تن آبمیوه در کشور تولید می‌شود که ۶۰ هزار تن مصرف داخلی است. متأسفانه این مقدار به دلیل قاچاق افسارگسیخته در حال کاهش است و بیش از ۳۰ برنت خارجی به ایران قاچاق می‌شود.
- مرغوب‌ترین کنسانتره صادراتی ایران، انار است که یک بشکه آن برابر ۱۵ بشکه نفت برای کشور ارزآوری دارد. البته منوط به اینکه شرایط میوه، آب و هوا و حمایت دستگاه‌های زیربسط مساعد باشد.

■ مقدمه

وقتی صحبت از آبمیوه می‌کنیم یعنی آبمیوه بسته‌بندی شده و تولید شده در اشل انبوه. تشکل صنعت آبمیوه در ایران، بیش از ۲۰ سال پیش، به وسیله پیشکسوتان این صنعت^۱، پایه‌ریزی شد. سال ۱۳۷۵ درخواست مجوز انجام شد و عضوگیری آغاز شد. مهندس مهرداد شمس مولوی، بازرس سندیکای تولید و صادرکنندگان کنسانتره و آبمیوه ایران، در تاریخ ۱۳۹۷/۰۷/۲۱ میهمان پژوهش خبری رسانه ملی، بودند و به همراه پژوهشگران اقتصادی، وضعیت تولید و صادرات آبمیوه-های صنعتی ایران را مورد بررسی قرار دادند. در این نشست، صنعت ارزآور آبمیوه و مشکلاتی که در مسیر تولید و صادرات، برای تولیدکننده وجود دارد، طرح شد. حال سوال اصلی این است که: چرا نمی‌توانیم از پتانسیل بالای صادرات آبمیوه و ارزآوری فراوان آن، با ظرفیت کامل، استفاده کنیم؟

^۱ - دکتر موسی شمس مولوی، دکتر ولی الله داوودآبادی، دکتر احمدی، و مهندس قلندری و ...

■ آشنایی با برخی اصطلاحات این صنعت

بسیاری از مردم تصور می‌کنند، در آبمیوه صنعتی از مواد طبیعی استفاده نمی‌شود و فقط شامل اسانس، شکر و... است، در صورتی که این صنعت، طبق استانداردهای وزارت بهداشت که بسیار هم سختگیرانه است، تولید می‌کند و دقیقاً مواد به کار رفته در آن روی پاکت نوشته می‌شود.

طبق استانداردهای کشور ۳ نوع محصول در این حوزه، وجود دارد:

نوشیدنی: که باید ۲۰ درصد حجم آن آبمیوه طبیعی باشد.

نکتار: که باید ۵۰ درصد حجم آن آبمیوه طبیعی باشد.

آبمیوه: که باید صد در صد از آب میوه طبیعی استفاده شده باشد که به دلایلی، تقریباً در ایران تولید نمی‌شود. بقیه مواد آن را آب تشکیل می‌دهد و اسید سیتریک، که یک نوع اسید خوراکی ارگانیک است و برای بازسازی آبمیوه استفاده می‌شود و مجاز است. اما مواد نگهدارنده در محصولات این صنعت، مجاز نیست.

کنسنتره: یکی دیگر از محصولات صنعت آبمیوه است و از تغلیظ و پاستوریزه شدن آب میوه و سپس از دست رفتن آب آن بدست می‌آید. حجم آن به یک پنجم یا یک ششم، می‌رسد و مواد مغذی آن باقی می‌ماند. نگهداری این ماده راحت‌تر است، حجم کمتر دارد. صادرات در دنیا به شکل کنسنتره انجام می‌شود و همیشه مشتری دارد. هرچه میزان درصد آبمیوه در نوشیدنی بیشتر باشد، نگهداری آن سخت‌تر می‌شود و زودتر کپک می‌زند و این برای تولیدکننده به صرفه نیست. در بسیاری از کشورها چون سیستم توزیع و فروش منظم وجود دارد این آبمیوه‌ها تولید و به موقع به دست مشتری می‌رسد و به صرفه است.

مصرف سرانه آبمیوه در دنیا ۴۰ لیتر است و در ایران حدود ۹ لیتر است.

مواد اولیه وارداتی مورد استفاده این صنعت، شامل پاکت‌های تتراپک، کیسه‌ها و بشکه‌ها اسپتیک مخصوص صادرات، قطعات لوازم یدکی ماشین‌آلات پرکن و اوپراتور، میوه‌هایی مثل موز و آناناس و انبه، از جمله واردات این صنعت هستند، گاهی حتی کمبود پرتقال هم وارد می‌شود.

■ وضعیت کمی و کیفی واحدهای تولید آبمیوه

هم‌اکنون، ۲۷۰ تولیدکننده مستقیم و غیرمستقیم^۱ مجوز تولید و بازسازی آبمیوه را دارند. به دلیل مشکلات فراوان، تنها ۵۰ واحد فعال هستند، که از این تعداد، حدود ۳۰ واحد، به صورت فصلی و کارمزدی کار می‌کنند و مابقی هم از ظرفیت کامل استفاده نمی‌کنند و در این میان، برخی برندهای بعد از انقلاب، شاخص و قدیمی هستند (سارونه و اروم‌نارین با برند شادلی، شرکت عالیفرد با برند سن‌ایچ، شرکت تکدانه با برند تکدانه، شرکت شهرآب با برند آی سو، زرین جام مارینا با برند سان‌استار، شهدایران و پاکدیس) که همواره فعالیت مستمر در بازار داخل و صادرات دارند.

^۱ - تولیدکننده‌های غیرمستقیم، در واقع تولیدکننده محصول دیگری هستند (مثل شیرینی و شکلات) و در کنار آن دستگاه پرکن آبمیوه نیز دارند.

ایران در حال حاضر ظرفیت ۳۵۰ میلیون دلار برای صادرات آمیوه و کنسانتره را دارد. مرغوب‌ترین کنسانتره صادراتی ایران، انار است که یک بشکه آن برابر ۱۵ بشکه نفت برای کشور ارزآوری دارد. البته منوط به اینکه شرایط میوه، آب و هوا و حمایت دستگاه‌های زیربسط مساعد باشد.

در برخی از محصولات مثل آمیوه انار، کشور ما از استانداردهای جهانی نیز بالاتر است. کیفیت بسته‌بندی نیز کاملاً به‌روز است.

■ مشکلات تولید

– از ابتدای تولید با اولین مشکل یعنی نبود میوه جهت استفاده در این صنعت کافی روبه‌رو هستیم. در سال‌های اخیر به قدری قیمت میوه بالا رفته، که میوه‌های درجه ۲ و ۳ و زبردختی هم برای تازه‌خوری و با قیمت بالا فروخته می‌شود.

– نبود نقدینگی کافی در دست تولیدکننده، برای خرید میوه و مواد اولیه، به دلیل طولانی بودن پروسه خرید تا بسته بندی انبار، فروش و نقد شدن چک‌ها و رسیدن پول به دست تولیدکننده، (گاهی این پروسه تا ۱ و نیم تا ۲ سال طول می‌کشد)، از دیگر مشکلات است. بارها از بانک‌ها تقاضای کمک برای پر کردن این فاصله تولید تا بازگشت پول شده است، ولی بهره‌ها بسیار بالاست.

■ صادرات و چالش‌های آن

کشورهای هدف آمیوه‌های صنعتی ایران، شامل: عراق، افغانستان، پاکستان، کشورهای CIS مثل ازبکستان، قرقیزستان و...، روسیه، ترکیه و گاهی آلمان می‌باشند و تا چند سال پیش، حتی کانادا و فرانسه هم هدف صادرات کشور بودند.

برخی از آمیوه‌های ایران، مثل انار، آلبالو، سیب اسیدی و انگور قرمز در دنیا منحصر به فرد هستند و مشتریان خود را دارند و می‌توانند مثل زعفران، به صادرات استراتژیک تبدیل شوند در صورتی که هم‌اکنون به دومی صادر می‌شوند و پس از عوض شدن لیبل، مثلاً به فرانسه صادر می‌گردد.

– افزایش تعرفه‌ها در کشورهای هدف

تا سال گذشته (۱۳۹۶)، میزان قابل توجهی آمیوه و کنسانتره به عراق صادر می‌شد، اما تعرفه ۳۰ درصدی عراق ابتدا به ۵۰ درصد و سپس ۱۳۰ درصد افزایش یافت. به همین جهت صادرات به این کشور، بسیار پایین آمد در صورتی که آمیوه عربستان، با وجودی که از نظر شرایط آب و هوایی، دانش و سابقه اصلاً در حد ایران نیست، در بازار عراق به وفور یافت می‌شود و جای تعجب است که گاهی به خود ایران هم، قاچاق می‌شود که در واقع بیشتر آن کنسانتره ایران است. ترکیه و پاکستان هم که مشتری قدیمی بودند تعرفه واردات را بالا بردند.

- مشکلات جابجایی ارز

در مورد اروپا، مشکل جابجایی ارز وجود دارد. تنها ترکیه مانده که کنسانتره ایران را می‌خرد و با برچسب خود به اروپا صادر می‌کند و چون تنها راه ارتباطی ما با اروپاست، برای ما هم نرخ تعیین می‌کند. برندهای قوی ایرانی، همواره به صادرات فکر می‌کنند، اما تولید و صادرات، باید مستمر باشد و چشم‌انداز، تا ۲ سال آینده روشن باشد تا زمینه سازی صادرات و رقابت فراهم شود.

- مشکلات گمرکی

در کشورهایی مثل چین، تولیدکننده فقط تولید می‌کند و دغدغه فروش و صادرات ندارد و کار تخصصی انجام می‌شود، اما در ایران، پیدا کردن باغدار، خرید، واردات، گمرک، صادرات و همچنین مشکلات ناشی از تحریم‌های سیاسی ... هم با تولیدکننده است. گمرک یکسری نرخ‌های مشخص و سلیقه‌ای برای صادرات دارد که همه چیز را بر اساس آن تنظیم می‌کند در صورتی که این نرخ‌ها در جهان ثابت نیستند و تولیدکننده مجبور به رقابت است و نرخ را خریدار جهانی تعیین می‌کند.

- چالش نرخ ارز

با بالا رفتن ناگهانی نرخ ارز و نرسیدن ارز دولتی به دست تولیدکننده و سپس استفاده از سامانه نیما، عملاً نرخ آن ۲ برابر شد.

تغییر روزانه قوانین، از دیگر مشکلات و فصل مشترک همه تولیدکنندگان است و نوسان نرخ ارز فشار مضاعف بر تولیدکننده است که نمی‌تواند برنامه‌ریزی دقیق برای آینده و صادرات داشته باشد.

- پیمان سپاری ارزی

یک مشکل دیگر که به تازگی درگیری برای تولیدکنندگان به وجود آورده، پیمان سپرده ارزی است که باید به اندازه ارزش محصول آماده صادرات، تعهد نزد بانک، گرو بگذارد تا ضامنی باشد برای برگرداندن ارز حاصل از صادرات به داخل کشور. این به نوعی وثیقه است و تاریخ سررسید دارد. اگر به موقع ارز برنگردد، باعث مشکلات فراوانی برای تولیدکننده می‌شود. لازم به ذکر است، در شرایط بحرانی کنونی، زمان برگشت ارز حاصل از صادرات، به هیچ عنوان دست صادرکننده نیست، زیرا بانک‌های خارجی با بانک‌های داخلی همکاری نمی‌کنند.

برای حمایت از صادرات نباید جلوی راه آن سنگ انداخت. مقصربحران ناشی از تحریم‌ها تولیدکننده و صادرکننده نیست.

■ قاچاق

اگر انواع آرمیوه‌های خارجی را که در بازار فراوان است بخواهند قانونی وارد کنند، باید ۱۰۰ درصد تعرفه بدهند، اما چطور ممکن است که قیمت آن از محصول داخلی ارزانتر باشد؟ پاسخ قاچاق است.

در سال، حدود ۱۴۰ هزار تن آرمیوه در کشور تولید می‌شود که ۶۰ هزار تن مصرف داخلی است. متأسفانه این مقدار به دلیل قاچاق افسارگسیخته در حال کاهش است و بیش از ۳۰ برند خارجی به ایران قاچاق می‌شود.

هیچ‌یک از آرمیوه‌های قاچاق، کد اصالت کالا ندارند. فقط یک تاریخ تولید و انقضا دارند، که نمی‌توان به درستی آن اعتماد کرد. از دوبی، عربستان، سنگاپور، تایلند، کره جنوبی و حتی اتریش، آرمیوه قاچاق وارد ایران می‌شود. به کشوری که ۳۵۰ میلیون دلار ظرفیت صادرات دارد و در سال ۱۳۹۴، ۱۲۰ میلیون دلار صادرات آرمیوه داشته، گاهی تا ۳۵ میلیون دلار قاچاق می‌شود.

سوپرمارکت‌ها هم، مایل به فروش آرمیوه قاچاق هستند، زیرا معمولاً ۵۰ درصد حاشیه سود دارد، در صورتی که تولیدات داخلی ۱۷ تا ۲۰ درصد سود دارد.

در مورد وضعیت بهداشت کالاهای قاچاق، سندیکا به صورت میدانی وارد عمل شد و نمونه‌ها را مورد آزمایش قرار داد و نتیجه این بود که: کاربرد بسیاری از مواد مورد استفاده در این دست نوشیدنی‌ها در تولیدات داخلی، ممنوع است و مورد جریمه و بازخواست اداره استاندارد و وزارت بهداشت قرار می‌گیرد. وجود این دست مواد ممنوع در کالاهای قاچاق، گاهی سبب بروز بیماری‌های جبران ناپذیر می‌گردد. بازرسی در مورد محصولات داخلی همیشه وجود دارد و در صورت مشکل، جریمه می‌شوند، اما در مورد کالاهای قاچاق بازرسی بسیار ضعیف است.

متأسفانه همیشه برای تولیدکنندگان جریمه تنبیهی وجود دارد و جای نظارت تشویقی همیشه خالی است.

■ کلام آخر

بعضی از تولیدکننده‌های صاحب‌نام، به دانش تولید دستگاه‌ها به صورت بومی، دست پیدا کرده‌اند، اما برای صادرات آن، حمایت مسئولین زیربط، لازم است. کیفیت آبمیوه‌های ایرانی هم، گاهی از استانداردهای جهانی بالاتر است و بهترین معیار آن، آزمایشاتی است که در کشورهای مقصد انجام می‌شود، چون گاهی، حتی آزمایش ژنتیکی میوه هم انجام می‌دهند. اروپا، خواهان محصولات ارگانیک است که در کشور ما تولید می‌شود و با وجودی که ایران، توانایی تولید و صادرات فراوان دارد، چین در حال تسخیر بازار جهانی است، این کشور، حتی کارخانه‌های خود را در کشتی بنا می‌کند و با عبور از بنادر، میوه‌ها را جمع‌آوری و آبمیوه تازه را ارائه می‌کند، تولیدکننده تحت حمایت کامل دولت است، مثلاً مالیاتشان حذف می‌شود و ارزش تشویقی می‌گیرند و حمل و نقل رایگان دارند. در ایران اما همه زمینه‌ها برای حمایت از افزایش تولید و صادرات این محصول گران‌بها فراهم است و فقط پشتیبانی و همت مسئولان، برای ساده کردن قوانین و هموار کردن راه صادرات را می‌طلبد.

